Растителна защита
електронно списание за растителна защита
семена, торове и земеделие
ISSN 2815-522X

Нощенките не прощават на реколтата от зеленчуци и тази година

проф. д-р Винелина Янкова, Институт за зеленчукови култури "Марица" – Пловдив, ССА

Дата 11.09.2026 | **Брой** 9/2026 | **ISSN** 2815-522X | **Език** BG
www.plant-protection.com/article/2465?lang=bg

Резюме

Нощенките са едни от широко разпространените, многоядни неприятели. Причиняват сериозни загуби на продукция от зеленчукови култури. Контролът изисква комплексен подход, който съчетава превенция, мониторинг и навременна борба. Необходимо е оптимално комбиниране на различните средства, за да се постигне максимална ефикасност.

Noctuidae са голямо семейство нощни пеперуди, чиито гъсеници са основни неприятели, полифаги, които се хранят с различни гостоприемници (културни растения и плевели) в това число и зеленчукови култури, като често ги унищожават. Загубите на продукция могат да достигнат 70-80% в определени години с благоприятни за тяхното развитие условия. Пеперудите са нощни, обикновено тъмно оцветени кафяво-сиви, с различни петна кръгло, бъбрековидно, клиновидно, гамозначно и други специфични за всеки вид, по крилата се наблюдават напречни зигзаговидни ивици на предния ръб. Задните крила обикновено са по-светли и оцветени в един тон. Пеперудните са активни нощем, откъдето това семейство носи името си. Възрастните не нанасят повреди по растенията. Привличат се силно от светлина (особено от UV спектъра), от различни ферментиращи течности, които често се използват като уловки и от цъфтяща растителност, тъй като се изхранват с отделящия се нектар. Пеперудите снасят яйцата си през нощта поединично или по няколко заедно на групи от долната страна на листата и по листните дръжки на културата, по плевелната растителност или по сухите растителни остатъци, намиращи се върху почвата. Предпочитат стелещи се или образуващи розетки растения. Възрастните гъсеници често са землисто-кафяво оцветени, но при някои видове цвета варира от залено до кафяво, като върху гърба и отстрани на тялото може да има надлъжни различно оцветени ивици. В зависимост от начина на хранене и обитаваната среда гъсениците на нощенките се делят на надземни и подземни. Те се разграничават по следните белези: при гъсениците на подземните нощенки липсва теменният шев и върхът на наличника допира до задтилния отвор. При надземните нощенки върхът на наличника не достига до задтилния отвор, имат

теменен шев. Гъсениците на подземните нощенки са активни през нощта,а през деня се крият в почвата и под растенията.

Повреди от нощенки по домати

Гъсениците на нощенките се хранят с голям брой видове културни и плевелни растения, но от зеленчуковите култури повреждат: пипера, доматите, фасула, граха, дините, пъпешите, краставиците, тиквите, зелето, картофите, морковите, салатата, спанака, ряпата, репичките, патладжана, магданоза, марулята и др.

Повреди от нощенки по пипер

Надземни нощенки

От надземните нощенки икономически важни са памуковата, гамозначната, многоцветната, зелевата и градинската. Картина на повреда: гъсениците повреждат надземните части – листа, цветове и плодове. Повредите по листата могат да бъдат сравнително лесно ограничени и не са от съществено значение. Повредите по плодовете водят до влошаване на качеството на продукцията, развитие на вторични гнилостни процеси и причиняват съществени загуби.

Гъсеница на памукова нощенка (Helicoverpa armigera Hubn.)

Особено опасни са гъсениците на памуковата нощенка за средно ранните и късните домати и за пипера, тъй като се вгризват в плодовете, навлизат в тях, повреждат ги и силно ги замърсяват с екскременти. Борбата през този период е трудна, тъй като гъсениците водят скрит начин на живот и част от популацията остава не засегната от проведените третирания.

Памуковата нощенка (Helicoverpa armigera Hubn.) развива три поколения годишно. В отделни години има и четвърто, което не успява да завърши развитието си. Зимува като какавида в почвата. Летежът на пеперудите от първото поколение започва през май. През нощта пеперудите са активни, а през деня се укриват. Пеперудите от второ поколение летят през юни, а от трето – през септември. Най-многобройно е трето поколение, но най-големи щети нанасят гъсениците от второ поколение. Ембрионалното развитие продължава от 3 до 10 дни.

Вредят гъсениците, които нагризват листата, бутоните и цветовете, а по-късно нападат и плодовете, вгризват се в тях и се хранят със съдържанието им. Тази картина на повреда се наблюдава често при пипери и домати, където гъсениците навлизат в плодовете често откъм дръжчената ямичка. Плодовете изглеждат като перфорирани с кръгли отвори по които понякога има екскременти. Повредените плодове омекват, впоследствие се наблюдава воднисто гниене. Обикновено гъсеницата не унищожава напълно плода, а го напуска и се премества в друг. Така една гъсеница може да повреди от два до пет плода, докато завърши развитието си.

Гамозначната нощенка (Autographa gamma L.) развива три пълни поколения и частично четвърто. На открито зимува като гъсеница от различни възрасти и каакавида.

Възрастно на гамозначната нощенка (Autographa gamma L.)

Пеперудите от първо поколение летят през втората десетдневка на април, а от четвъртото до късна есен. Най-вредоносни са гъсениците от първо и трето поколение. Възрастните летят както през нощта, така и през деня. Гъсениците се хранят с надземните части на растенията, предпочитат помладите листа. Нагризват периферията на листата, а в някои случаи напълно ги унищожават.

Мнгоцветна нощенка (Peridroma saucia Hubner) развива три–четири поколени годишно. Зимува като какавида в почвата. Гъсениците водят нощен начин на живот. Те повреждат листата, като правят отвори с различна форма и големина. При пипера след образуване на завръзите се вгризват в плодовете, като правят отвори на различни места. Повредените плодове са негодни за консумация.

Зелева нощенка (Mamestra brassicae L.) развива две-три поколения годишно. Зимува като какавида в почвата. Пеперудите от първото поколение летят в края на април - началото на май. Пеперудите от второ поколения летят през втората половина на юни до края на юли, а от трето – през втората половина на август и първата половина на септември.

Гъсеница на зелева нощенка (Mamestra brassicae L.)

Гъсеницата е оцветена в зависимост от възрастта и храната – зелена, кафява до черна. Периодът на развитие на гъсениците е около 25-30 дни. През есента те обикновенно се вгризват в кочана на растението, където дълбаят ходове. Остатъците от храната и попадналата вода в ходовете причиняват загниване и растението загива. Гъсениците правят нагризвания по листата и зелките. След излюпването живеят по долната страна на листата, по-късно изгризват листата без дебелите нерви и навлизат в зелката. Повредените зелки имат неприятна миризма.

Градинска нощенка (Mamestra oleraceae L.) развива две поколения годишно. Зимува като какавида в почвата. Пеперудите летят вечер. Хранят се с нектар от цъфтяща растителност. Женските снасят яйцата си по долната страна на листата. Гъсениците не навлизат в главата на зелето. Те нападат външните листа и тези разположени близо до почвата. Много често гъсениците се вгризват в плодовете на доматите и се хранят с месестата част. Приключват развитието си за 30-40 дни. Какавидират в повърхностния почвен слой.

Гъсеница на градинска нощенка (Mamestra oleraceae L.)

Зелевата и градинската нощенка са близки родственици на подземните нощенки, но не се наричат „сиви червеи“, защото не живеят под земята и не подгризват стъблата на културите. Те са представители на надземните нощенки във връзка с начина на живот и повредите които причиняват.

Подземни нощенки (Сиви червеи)

Ипсилоновата нощенки (Agrotis ypsilon Rott)

Към тях се числят зимната, пролетната и ипсилоновата нощенки. Гъсениците са землистосиви до черни, гладки, лъскави, с мазен блясък, наречени още сиви червеи поради оцветяването им, често могат да се открият до растенията, свити на “кравайче”. Картина на повреда: гъсениците прегризват растенията под повърхността на почвата, хранят се с дръжките на листата, в начална възраст нагризват листата под формата на отвори. Силно повредените млади растения загиват, а при големите намалява добива и се влошава качеството на продукцията.

Зимната (Agrotis segetum Schiff.) развива две поколения годишно. Зимува като възрастна гъсеница в почвата. Летежът на пеперудите от първо поколение започва през втората половина на май. Пеперудите от второ поколение летят в края на юли началото на август. Те снасят яйцата си по различни места. Пеперудите са нощни. Младите гъсеници се хранят като нагризват листата отдолу, без да засягат горния епидермис. По-възрастните гъсеници през деня се крият под повърхността на почвата, под бучките пръст, а през нощта се хранят с листата, изгризват отвори и по-късно целия лист без най-дебелите жилки. Възрастните гъсеници почти не излизат от почвата, нагризват стъблата под повърхността й. Повредените растения загиват. Гъсениците от всички възрасти са отрицателно фототропични и повечето време прекарват под бучките пръст, под листата близо до почвената повърхност. Повредите се причиняват главно от гъсениците първо поколение.

Пролетната (Euxoa temera Hb.) развива едно поколение годишно. Зимува като яйце с развит зародиш. През зимата понася ниски температури. Гъсениците напролет се излюпват през първите топли дни на февруари. Гъсениците първа и втора възраст са положително фототропични и се хранят през нощта и през деня по плевелната растителност и някои културни растения. Най-вредоносни са гъсениците от последните две възрасти. При масова поява могат напълно да унищожат растнията. Повредата при младите растения се състои в нагризвания по листата, а при напредналите в развитието в прегризване на стъблата близо до почвената повърхност.

Ипсилоновата нощенки (Agrotis ypsilon Rott) развиват три пълни и частично четвърто поколение. Зимува като какавида и възрастна гъсеница в почвата. Младите гъсеници прогризват отвори по

петурите, скелетират листата. Възрастните гъсеници прегризват растенията в основата близо до повърхността на почвата, хранят се с листните дръжки и стъблата.

Борба

Контролирането на числеността на нощенките включва агротехнически мерки, от които почвените обработки са с особена важност. Редовната есенна, предпосевна и междуредова обработка намаляват значително плътността на тези неприятели чрез механично унищожаване на голяма част от какавидите. Унищожаването на плевелната растителност също е със значителен принос за ограничаване на условията за развитието им. Третирането с инсектициди е ефикасно, когато е насочено срещу младите гъсеници преди да навлязат в плода. За обхващане на генерацията е необходимо да се извършат до две третирания през 7-10 дни, според метеорологичните условия и последействието на избрания инсектицид.

Мониторинг

За мониторинг могат да се използват феромонови уловки, същите приложени в оранжерии значително намалят плътността на възрастните и ограничат нападението. Обследвайте площите редовно, като наблюдавате за летеж на пеперуди, гъсеници и нагризвания. При установяване летеж на пеперуди се очаква яйцеснасяне и излюпване на гъсениците. Това е момента, през който в кратък интервал от време трябва да се предприемат мерки за контрол още срещу първо поколение, тъй като в последствие съществува риск за увеличаване на числеността на неприятеля.

Биоконтрол

Може да се използва яйчния паразит трихограма, като се извършат неколкократни внасяния в посева. Подходящи срещу гъсениците са биологичните продукти на базата на *Bacillus thuringiensis,* като Рапакс 100-200 мл/дка, Дипел ДФ 75-100 г/дка), Дипел 2Х 100 г/дка и фитопестицидите Ниимик Тен 390 мл/дка, Азатин ЕК 100-150 мл/дка, Ойкос 100-150 мл/дка. Срещу памуковата нощенка може да се използва биопродукта Хеликовекс в доза 20 мл/дка на базата на *Helicoverpa armigera nucleopolyhedrovirus*.

Химична борба

Могат да се използват някои от продуктите за растителна защита: Атсина 14-20 мл/дка, Алтакор 35 ВГ 8-12 г/дка, Афърм 095 СГ 15 г/дка, Беневия 60-112,5 мл/дка, Веримарк 200 СК 37.5-50 мл/дка, Волиам 14-20 мл/дка, Волкете 15,8-20 мл/дка, Гриал 50 мл/дка, Делмур 50 мл/дка, Делтагри 30-50 мл/дка, Делтафар 30-50 мл/дка, Децис 100 ЕК 7,5 -12,5 мл/дка, Инфис 50 мл/дка, Кораген 20 СК 20 мл/дка, Косар 20 мл/дка, Милсах 15,8-20 мл/дка, Плинто ЕК 40-60 мл/дка, Поли 500 ЕК 5-10 мл/дка, Скато 30-50 мл/дка, Спинлаи 15,8-20 мл/дка, Тулга 480 СК 15,8-20 мл/дка, Синеис 480 СК 12,5-30 мл/дка, Циперкил 500 ЕК 5-10 мл/дка, Цитрин макс 5-10 мл/дка, Шензи 200 СК 14 - 20 мл/дка.

Контролът на нощенките изисква интегриран подход, който съчетава превенция, мониторинг и навременна борба. Необходимо е оптимално комбиниране на различните средства за да се постигне максимална ефикасност. Ранното установяване, агротехническите мерки и целевите третирания намаляват щетите по културите, като ограничават популацията на неприятеля.

Още по темата:

Болести и неприятели по доматите в условия на променящ се климат и интензивни технологии

Често срещани неприятели при зеленчуковите култури от разред Lepidoptera

Литература

[1] Атанасов Н., М. Витанов, Е. Логинова, Е. Илиева, 2005. Интегрирана защита на оранжерийните култури от болести и неприятели. София, Издателство Виденов&син и ПантаНео, 159.

[2] Бахариев Д., Б. Велев, С. Стефанов, Е. Логинова, 1992. Болести, плевели и неприятели по зеленчуковите култури. Земиздат-София, 338.

[3] Chakraborty K., R. Santosh, A. K. Chakravarthy, 2011. Incidence and abundance of tomato fruit borer, Helicoverpa armigera (Hubner) in relation to the time of cultivation in the northern parts of West Bengal, India. Current Biotica 5(1) : 91-97.

[4] Kakimoto, T., K. Fujisaki, and T. Miyatake., 2003. Egg laying preference, larval dispersion, and cannibalism in Helicoverpa armigera (Lepidoptera: Noctuidae). Annals of the Entomological Society of America 96(6): 793-798.